

Tilburg University

Collectieve en individuele behoeftevoorziening in socialistische gedachtengang

Bosman, H.W.J.

Published in:
Maandschrift Economie

Publication date:
1963

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):
Bosman, H. W. J. (1963). Collectieve en individuele behoeftevoorziening in socialistische gedachtengang. *Maandschrift Economie*, 27(6), 366-375.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

COLLECTIEVE EN INDIVIDUELE BEHOEFTEVOORZIE- NING IN SOCIALISTISCHE GEDACHTENGANG

door

Prof. Dr. H. W. J. BOSMAN

In januari 1963 heeft de Dr. Wiardi Beckman Stichting onder de titel „Om de kwaliteit van het bestaan” een brochure gepubliceerd, die de aandacht verdient. Het is het eerste deel van enkele geschriften, die tezamen een studie zullen vormen, welke tot doel heeft „om een nauwkeuriger beeld te verkrijgen van de doeleinden en middelen, waarop socialistische politiek zich in de zestiger jaren heeft te richten” (pag. 5). Dit eerste deel heeft tot speciaal onderwerp „De besteding van de groei van het nationaal inkomen”. (N.V. De Arbeiderspers, Amsterdam.) Het heeft ook reeds zijn neerslag gevonden in het verkiezingsmanifest 1963 van de Partij van de Arbeid, dat ik echter verder buiten beschouwing laat.

Evenals is opgemerkt ten aanzien van het omvangrijke rapport „De weg naar vrijheid”, dat in 1951 verscheen, moet ook thans allereerst worden gezegd, dat men respect dient te hebben niet alleen voor de verrichte wetenschappelijke arbeid, doch ook voor de moed om voor de jaren tot 1970 te komen met een duidelijk eigen program van concrete voorzieningen. Het spreekt vanzelf, dat men zich op deze wijze meer aan kritiek blootstelt dan wanneer men meer in het vage blijft. Mijn respect is nog gestegen, toen ik bij het lezen van het rapport ook een confrontatie tegenkwam met de eisen, die bij het doorvoeren van het program in de vorm van het noodzakelijke consumptie-offer zouden moeten worden gesteld. De slotsom van deze confrontatie was, dat die offers te groot zouden zijn en dat daarom het program drastisch zou moeten worden besnoeid. In principe lijkt mij deze werkwijze de enig juiste.

Het program vindt zijn concrete vorm in een aantal voorzieningen van overheidszijde, die in 1970 *extra* zouden moeten worden getroffen. Deze voorzieningen zouden dus komen bij die, welke uit een doortrekking van de huidige tendenties zouden voortvloeien. Voor 1970 is een confrontatie van middelen en bestedingen opgesteld en omdat men het bedrag aan particuliere investeringen, dat daarbij hoort, niet wil aantasten, betekent elke additionele voorziening in de overheidssfeer of elke arbeidstijdverkorting, die eerst niet in de confrontatie was opgenomen, een even grote vermindering van de anders mogelijke consumptie.

In de hier volgende opstelling (in miljarden guldens) is het oorspronkelijke program aangeduid als I en het herziene program als II. De arbeidstijdverkorting is bij program II als p.m. opgenomen, omdat deze in de tijd zal worden uitgestreken, zonder dat hiervan een concrete aanduiding wordt gegeven.

Het blijkt, dat program I een stijging van de consumptie per hoofd boven die, welke in 1963 wordt bereikt, van slechts 6% zou meebrengen, terwijl het herziene program een stijging van 23% toelaat indien men in het geheel geen arbeidstijdverkorting tot stand brengt, terwijl een geleidelijke arbeidstijdverkorting en leerplichtverlenging een consumptieverruiming van 15—18% zouden toelaten (blz. 41). Helemaal geen program zou betekenen, dat de consumptie per hoofd met 32% zou kunnen stijgen.

	<u>program I</u>		<u>program II</u>	
1. additionele overheidsinvesteringen	1,3		0,8	
2. extra woningbouw	0,3		0,3	
3. internationale hulp	0,9		0,9	
4. leerplichtverlenging en andere onderwijsverbeteringen	2,0		0,6	
5. arbeidstijdverkorting	3,0		p.m.	
	<u>7,5</u>		<u>2,6 + p.m.</u>	
	<u>indexcijfer</u>		<u>indexcijfer</u>	
gelijkblijvende consumptie per hoofd tot 1970	28,6	100	28,6	100
consumptie bij doorvoering program	30,3	106	35,2	123
consumptie zonder doorvoering program ¹⁾	37,8	132	37,8	132

Alvorens de programma's nader onder de loep te nemen, moge allereerst een opmerking worden gemaakt over de begrippen. Juist voor een visie, die een zo belangrijke rol aan de overheid toekent, is een goede begripsbepaling essentieel.

Op blz. 26 nu staat boven par. 5: „Particuliere en collectieve bestedingen”. Dit is een juiste onderscheiding: indien een bepaalde besteding in de volkshuishouding plaats vindt en hij wordt niet in de gezinnen of bedrijven gedaan, dan is het de overheid, die deze

¹⁾ Op blz. 39 van het rapport wordt 36,46 genoemd, doch daarbij is post 1 al afgetrokken.

besteding heeft verricht ten behoeve van ons allen. Maar de paragraaf begint met deze zin: „Welke factoren bepalen de verdeling van de bestedingen over particuliere en gemeenschappelijke behoeften?“. Dat is een andere onderscheiding. Er zijn uiteraard behoeften, waarin alleen op collectieve wijze kan worden voorzien: in elk leerboek over de openbare financiën worden als zodanig genoemd bestuur, rechtspraak, politie, defensie e.d. Dit zijn dus collectieve behoeften.

Maar het probleem in onze maatschappij vormen juist *individuele* behoeften, waarin op *collectieve* wijze wordt voorzien. Als ik in dezelfde paragraaf op blz. 27 lees over het feit, „dat de collectieve behoeftenvoorziening voor een belangrijk deel wordt verzorgd door de lagere publiekrechtelijke lichamen en door organisaties en instellingen die op subsidie uit de algemene middelen zijn aangewezen“ en ik lees even verder: „Het besef van tekortkomingen komt veelvuldig tot uiting in de zittingen van gemeenteraden, in de jaarverslagen van gezondheidsorganisaties, culturele verenigingen en sportverenigingen“, dan gaat het hier toch niet om collectieve behoeften, maar om individuele behoeften, waarin op collectieve wijze wordt voorzien.

Waarom voorziet men daarin *collectief*, d.w.z., dat men geen prijs of een lagere prijs dan de kostprijs voor die voorzieningen hoeft te betalen en dat de financiering derhalve uit de algemene middelen geschiedt? Ik kan geen ander antwoord vinden dan dit: omdat de gemeenschap vindt, dat deze voorzieningen zo belangrijk en goed voor ons zijn, dat zij ons om niet of tegen een te lage prijs worden aangeboden. Soms is dat inderdaad volkomen duidelijk, bijv. bij de gezondheidszorg, maar soms is het niet zo evident en dan meen ik, dat men zich voortdurend moet afvragen: ligt het op onze weg om gemeenschappelijk in die behoefte te voorzien, wetende, dat daardoor via de belastingheffing andere individuele behoeften minder goed bevredigd kunnen worden? Men zou zich ook kunnen afvragen of in bepaalde individuele behoeften niet beter individueel dan collectief zou kunnen worden voorzien.

Mijn bezwaar is nu, dat ik dit besef van de noodzaak van afwegen in het rapport mis. Wel gaat men later „bezuinigen“ als blijkt, dat program I teveel consumptie kost, maar er is een duidelijke voorkeur voor wat de overheid doet, ook al gaat het niet om collectieve maar om individuele behoeften. Die voorkeur blijkt bijv. ook uit het m.i. zwakke betoog op blz. 19, waarin het toch eigenlijk wordt betreurd, dat het gebruik van maatschappelijke diensten gedurende de afgelopen 10 jaar minder sterk is toegenomen dan

dat van duurzame en luxe goederen. Ik vind het betoog ook daarom zwak, omdat hier niet duidelijk wordt gesteld over welke maatschappelijke diensten met het in concreto heeft, terwijl bovendien even later (op blz. 19 en 20) blijkt, dat, als men wel concrete goederen noemt, de onderhavige dispariteit goed te verklaren is.

De Dr. Wiardi Beckman Stichting wil echter niet alleen een belangrijke plaats toekennen aan de overheid als het gaat om het bevredigen van bepaalde individuele behoeften, zij wil ook bij individuele bevrediging van die behoeften leiding geven. Zo schrijft het rapport, dat het zeer wel gerechtvaardigd is „om ook het stelsel van indirecte belastingen bewust te gebruiken als een instrument tot het nastreven van niet-fiscale doeleinden, met name door een weloverwogen „Verbrauchslenkung“ in het algemene belang“ (blz. 49). En dit wordt nog uitgewerkt door te stellen, dat indien het algemeen belang eist, dat bepaalde bestedingscategorieën worden afgeremd en een algemeen verbod niet wenselijk wordt geacht, men het doel gemakkelijk kan bereiken „door het leggen van een (zwarte) verbruiksbelasting op desbetreffende artikelen“. Uiteraard past in deze gedachtengang ook, dat subsidies worden verstrekt om bepaalde wel belangrijk geachte bestedingen te vergemakkelijken. Als concreet voorbeeld van deze visie kan dienen de subsidiëring in de huren van een deel van de woningwetwoningen, die veeleer wordt beschouwd als „een structureel noodzakelijke en verantwoorde maatregel van blijvend nut dan als een tijdelijke noodmaatregel“ (blz. 50).

Ik geloof, dat we hier te maken hebben met een duidelijk verschil van socialistisch tegenover niet-socialistisch inzicht. Ik zie natuurlijk af van het bemoeilijken van voor de gezondheid schadelijke artikelen, maar daar is dan ook een verbod meestal meer op zijn plaats. Maar voor het overige getuigt deze visie toch van een sterke mate van bevoogding door de staat, die uit moet maken wat goed en wat niet goed voor ons is. Ook ik erken, dat indirecte belastingen in aanmerking komen voor hantering ten behoeve van niet-fiscale doeleinden, doch het gaat mij in het algemeen te ver om via deze weg leiding te geven aan de consumptie.

Daar komt nog bij, dat op deze wijze het prijsmechanisme vervalst wordt. Bij het vaststellen van collectieve behoeften kan het prijsmechanisme uiteraard geen rol spelen, bij het collectief voorzien in individuele behoeften wordt het welbewust uitgeschakeld en daarom is hier voorzichtigheid op zijn plaats. Doch indien men dan bovendien bij de individuele voorziening in individuele behoeften bepaalde goederen en diensten extra goedkoop en andere

extra duur maakt, laat men onvoldoende vrijheid voor het zelf maken van een keuze. Men begrijpe mij goed: het prijsmechanisme werkt niet in alle opzichten bevredigend, maar een beter middel om de dringendheid van de behoeften te meten is er niet en indien de overheid meent die dringendheid beter te kennen dan de consumenten, dan hebben wij een stap gezet op de weg naar een collectivistische maatschappij.

Ook ten aanzien van de woningbouw zou ik hetzelfde willen volhouden. Sinds het in werking treden van de Woningwet in 1902 heeft de overheid ten aanzien van de volkswoningbouw gesubsidieerd, doch dit betrof een tijd, waarin er weinig andere correcties op de inkomensverdeling werden aangebracht. Nu via belastingen (en sociale verzekering, doch ik zou de nadruk op de belastingen willen leggen) en sociale uitkeringen deze correcties op de primaire inkomensverdeling in veel belangrijker mate plaats vinden, lijkt het mij niet juist om ook te willen blijven vasthouden aan subsidiëring van bepaalde behoeften en daartegenover extra afremming door hoge indirecte belastingen van andere behoeften. Ik zou altijd willen discussiëren over wijzigingen, die eventueel nog in de inkomensverdeling moeten worden aangebracht, maar indien men besluit bepaalde groepen van de bevolking op deze wijze tegemoet te komen, dan dient dat te geschieden door algemene verhogingen van het inkomen, die men zelf naar eigen inzicht kan besteden. Dat de kostprijs van de woningen zo laag mogelijk moet zijn en dat tijdelijke en voorlopige subsidiëring in mijn gedachtengang niet wordt afgewezen, behoeft wel geen betoog.

Ook in de investeringssfeer wordt een zekere bevoogding voorgestaan, gezien de suggestie „om het vergunningenbeleid in de bouwsector uit te bouwen tot een selectief apparaat, waarmee de richting van de investeringen op doeltreffende wijze kan worden beïnvloed” (blz. 44). Hoe kan de overheid weten, welke investeringen nuttig en welke minder nuttig zijn? Is hier een andere maatstaf dan het rendement mogelijk?

Ik kom nu tot een beoordeling van de additionele programma's, die hierboven zijn weergegeven. De grootste post op program I behelst een verdere *verkorting van de arbeidstijd* van 45 uur tot 42,5 uur met een verlenging van de aaneengesloten vakantie van 2 tot 3 weken. Rekening houdende met een zekere compensatie in de vorm van produktiviteitsverbetering becijfert men een produktieverlies van 6%. Afweging van deze wens tegenover andere leidt de Stichting er toe (op blz. 41) bij het herziene program de werktijd-

verkorting in de tijd uit te strijken. Bestudering van de cijfers heeft mij tot de conclusie geleid, dat in feite voor de jaren tot 1970 van een belangrijke verkorting van de arbeidstijd wordt afgezien. Ook wie het schema van prioriteiten anders wil leggen dan de Partij van de Arbeid zal op dit punt waarschijnlijk tot hetzelfde oordeel komen.

Een belangrijke veer moet ook laten het oorspronkelijke programma op het gebied van het *onderwijs*. Men zou eigenlijk hebben gewild een uitbreiding van de leerplicht tot aan het 16e jaar en invoering van aansluitend part-time onderwijs voor de 16- en 17-jarigen (voorzover geen ander dagonderwijs wordt genoten). Alleen al het rechtstreekse produktieverlies zou echter ongeveer 1 miljard gulden bedragen, waarbij dan nog de extra investeringen in schoollokalen en de additionele exploitatie-uitgaven komen. Daarom wil men bij de herziening de leerplichtverlenging slechts etappegewijs invoeren doch wenst in ieder geval een extra verhoging van de onderwijsuitgaven met 1% van het nationaal inkomen boven een evenredige toeneming van die uitgaven. Die 1% vormt dan de 0,6 miljard, die in program II is opgenomen.

Ten aanzien van de *woningbouw* wordt echter onverminderd aan het oorspronkelijke programma vastgehouden. Bij eenzelfde aandeel van de woningbouw in 1960 als thans zou men tot een investering van 2,5 miljard gulden komen; de Wiardi Beckman Stichting wil daar 0,3 miljard bijdoen en dit op grond van een woningbouwprogramma van 100.000 woningen per jaar plus krotopruiming plus kwaliteitsverbetering van de bestaande woningvoorraad. Ook wie over de verdeling van die 100.000 woningen anders mocht denken dan dit rapport, (dat namelijk van die 100.000 70.000 woningwetwoningen wenst) zal aan het totale investeringsbedrag geen afbreuk wensen te doen. Het is inderdaad zaak om aan de woningbouw hoogste prioriteit te verlenen, zodat thans binnen afzienbare tijd het woningtekort tot het verleden behoort.

Voor de *hulp aan de ontwikkelingslanden* wordt 2% van het nationaal inkomen uitgetrokken, d.w.z. voor 1970 1,2 miljard gulden, hetgeen 0,9 miljard meer is dan in 1963. De motivering is, dat bij 1% hulp de groei van de arme landen op 1% per jaar per hoofd zou kunnen komen, hetgeen de kloof met onze landen, waar die groei 2 à 3% bedraagt, zou verwijden. Het zou m.i. aanbeveling verdienen de becijfering, die tot deze uitkomsten leidt, in een der volgende rapporten meer expliciet te vermelden. Uiteraard zou dan ook iets meer moeten worden gezegd over de omstandigheden, waaronder een dergelijke hulp mogelijk wordt. Terecht wijst het

rapport er reeds op, dat de ontwikkelingslanden industriële produkten zullen gaan vervaardigen, die thans vooral in de ontwikkelde staten worden geproduceerd en dat wij onze markten voor die produkten zullen moeten open stellen. Veel meer zegt het rapport er niet over. Naar mijn mening zal het effectueren van bijv. 2% hulp van het nationaal inkomen vooral afhankelijk zijn van het vinden van de juiste kanalen om die bedragen ook effectief in investeringen om te zetten, hetgeen dus garanties voor een goede besteding veronderstelt, terwijl tevens (als ik de literatuur hierover goed heb begrepen) meer moet worden gedaan om de sociale en mentale voorwaarden te scheppen, die vereist zijn voor het op gang komen van het ontwikkelingsproces.

Wij komen aldus tot de laatste post, die is omschreven als: *additionele overheidsinvesteringen*. Het gaat hier om onderwijs en cultuur (verlaging klassegemiddelde, uitbreiding wetenschappelijke research en onderwijs, maar zonder leerplichtverlening e.d.) ad 300 miljoen, sociale voorzieningen en gezondheidszorg eveneens ad 300 miljoen, verkeer met 500 miljoen, sport met 100 en recreatie eveneens met 100 miljoen. Het gaat hier in hoofdzaak om het inhalen van achterstanden, hetgeen dus betekent, dat deze bedragen in 1970 extra moeten worden besteed boven de sommen, die evenredig met het nationale inkomen beschikbaar komen. Bij de herziening worden deze additionele overheidsinvesteringen getemporiseerd, zodat zij dan gezamenlijk 800 in plaats van 1300 miljoen gaan bedragen. In het algemeen heeft de gegeven toelichting ten aanzien van deze achterstanden mij wel overtuigd, doch op het gebied van het onderwijs ben ik er niet zeker van of de voorgestelde voorzieningen beslist slechts buiten het kader van het evenredig aandeel van onderwijs in het nationale inkomen kunnen worden tot stand gebracht.

En verder wil ik (heel voorzichtig, want het is een gevoelig terrein) een vraagteken zetten bij de 100 miljoen, die voor recreatieve voorzieningen is uitgetrokken. Dit bedrag zou over een periode van 20 jaar moeten worden besteed, dus in totaal 2 miljard gulden, waarvan: bossen e.d. bij grote bevolkingsagglomeraties ten behoeve van dagrecreatie op betrekkelijk korte afstand van de woning 750 miljoen, investeringskosten ten behoeve van stedelijke recreatie(?) 500 miljoen en verbetering van de toeristische infrastructuur en van de vakantierecreatie 1000 miljoen. Op blz. 11 lees ik echter het volgende:

„Uitbreiding van het onderwijs, wellicht de meest revolutionerende factor in onze moderne maatschappij, brengt een andere

levensstijl naar voren. De man en de vrouw, die vreemde talen kunnen spreken, die het vanzelfsprekend vinden om naar het buitenland te reizen, die aanspraak maken op ruimere en betere woningen, op het hebben van een auto, op het benutten van de vrije tijd voor de recreatie, kortom een levensstijl waarin een grotere levensontplooiing wordt gerealiseerd."

Deze levensstijl kan thans nog niet als de algemeen heersende worden gezien, maar hij zal het in toenemende mate worden. Vooral als de auto verder doordringt, zal men de recreatie gemakkelijk daar kunnen vinden, waar de natuur er reeds voor gezorgd heeft. Grote kunstwerken zijn in de toekomst veel minder nodig. Populair gezegd: wat men aan belasting uitspaart door soberheid op dit terrein, kan men besteden om eerder een auto te kopen, om daarmee naar de Eiffel of de Ardennen te gaan!

De gestelde prioriteiten en de daaruit voortvloeiende verdeling tussen bestedingen door de overheid en door de particuliere sector brengen uiteraard een bepaalde *belastingdruk* met zich mee. Het is geloof ik een tekortkoming, dat hierover geen cijfers zijn berekend. Met de gegevens omtrent middelen en bestedingen van de Nederlandse volkshuishouding in 1970, zoals deze wel in het rapport voorkomen, kan men de noodzakelijke belastingontvangsten niet berekenen; daartoe is ook nodig een veronderstelling omtrent de bedragen, die uit het beschikbaar inkomen (dus na de betaling van belasting en premies sociale verzekering) zullen worden bespaard. De aldus verkregen particuliere besparingen met de belastingen moeten voldoende zijn om de particuliere investeringen, de overheidsbestedingen en het saldo op de lopende rekening van de betalingsbalans te financieren. Aangezien is uitgegaan van modellen, zoals deze door het Centraal Planbureau worden gehanteerd, moet het ook mogelijk zijn om de belastingdruk, die uit de plancijfers voortvloeien, aan te geven.

Al wordt dan geen kwantificering gegeven, wel wordt duidelijk afgewezen de stelling, dat het overheidsaandeel in het nationale inkomen zou moeten dalen, want dan „zouden de geconstateerde tekortkomingen in de bestedingen van onze welvaartsgroei slechts verergeren". (blz. 45). Ook hieruit blijkt duidelijk de voorkeur voor collectieve voorzieningen, die ik al eerder noemde en die naar mijn mening een der meest typerende trekken is van de moderne socialistische politieke opvattingen.

Bij de bespreking van de wenselijke structuur van het belastingstelsel zijn er meningen, die ik in grote trekken zou willen onder-

schrijven. Zo bijvoorbeeld de wens om loonbelasting op lonen en salarissen beneden het bestaansminimum te voorkomen. Wellicht, dat het thans in SER-verband plaats vindende beraad over een optrekking van de A.O.W.-uitkeringen tot een sociaal minimum het laatstgenoemde begrip ook voor andere delen van de bevolking dan de bejaarden wat scherper zal omlijnen. Belasting, die van dat bestaansminimum iets wegneemt, is eigenlijk absurd.

Bijzonder bezwaarlijk daarentegen lijkt mij de stelling, dat de verhoging van sommige indirecte belastingen, die in EEG-verband vermoedelijk onvermijdelijk zal blijken te zijn, niet al te tragisch behoeft te worden genomen" aangezien zij zal leiden tot overeenkomstige aanspraken van de werknemers op verhoging van het loonpeil" (blz. 46).

Dit komt er op neer, dat elke verhoging van indirecte belastingen voor de werknemers in reële zin ongedaan moet worden gemaakt door afwenteling op anderen. Of de zelfstandigen op hun beurt dan ook moeten afwentelen staat er niet bij. Ik heb eerder laten uitkomen, dat ik het rapport als zodanig kan waarderen, hoewel ik over allerlei zaken anders denk. Voor deze passage echter kan die waardering alleen maar negatief zijn. Ik had wel kunnen begrijpen als men zou hebben gezegd, dat bij een wijziging in de belastingstructuur van directe naar indirecte belastingen nauwkeurig moet worden gelet op wijzigingen in de totale druk, die daarvan voor verschillende groepen van de bevolking het gevolg zouden zijn. Zoals het er echter nu staat, vind ik het extreem.

Voor de inkomstenbelasting is vooral van belang, dat gepleit wordt voor een progressieschaal „waarvan het eindpunt zeker op 75% mag liggen, al zou dan de plaats van dat eindpunt enigszins bij de gedaalde waarde van het geld kunnen worden aangepast" (blz. 48), verder voor een vermindering van de inkomstenbelasting voor de middengroepen ²⁾ en voor een vermogenswinstbelasting.

Op het ogenblik ligt het eindpunt van de progressie op 70% en men behoeft niet alle bezwaren, die de laatste jaren tegen deze progressie worden vernomen, te delen om toch te erkennen, dat dit eindpunt reeds zeer hoog ligt. Het valt te betreuren, dat in de Partij van de Arbeid vooral voor de gecombineerde druk van inkomstenbelasting en vermogensbelasting op hoge inkomens geen gevoel aanwezig is. (Men wil ook de vermogensbelasting progressief gaan maken).

---

²⁾ Drs. J. M. den Uyl heeft dit later gepreciseerd door te zeggen dat hij dacht aan inkomens tussen f 8.000,— en f 15.000,—

Indien een vermogenswinstbelasting zou dienen om de overige druk van de inkomstenbelasting te verlagen (en de verwijzing naar de middengroepen zou in die richting kunnen wijzen) dan zou dit m.i. serieus gezien moeten worden.

Als ik mij van alle details en techniek los maak, dan zie ik niet in, waarom iemand, die 10.000 gulden inkomsten uit arbeid verkrijgt wel en iemand, die 10.000 gulden verkrijgt uit aanwas van zijn vermogen, niet in de inkomstenbelasting wordt aangeslagen. Ik ga echter pas van vermogensaanwas spreken, indien rekening is gehouden met de eventueel gedaalde waarde van het geld. Iemand, die vóór de oorlog een huis voor f 15.000 heeft gekocht en het nu verkoopt voor f 45.000 is in wezen niet rijker geworden: hij kan met die f 45.000 van nu hetzelfde doen als voor de oorlog met f 15.000. Belasting van vermogenswinst veronderstelt verder het rekening houden met vermogensverliezen. Deze en andere kwesties maken een dergelijke belasting bijzonder moeilijk te concipiëren, zoals ik in gesprekken met deskundigen heb gemerkt.

Uiteraard heb ik in het bovenstaande een greep moeten doen; ik heb vooral die zaken behandeld, waaraan een controversieel karakter niet kan worden ontzegd. Ik heb ook laten uitkomen, dat er verschillende voorstellen worden gedaan, die ook voor niet-socialisten aanvaardbaar zijn. Indien een belangrijke partij aan de hand van een programma voor de besteding van het nationale inkomen haar inzichten en voorkeuren uit, dan mag zij verlangen, dat anderen die plannen vanuit hun politieke visie bezien en daarop hun mening geven. Tot een dergelijke gedachtenwisseling hoop ik een klein steentje te hebben bijgedragen.

Naschrift:

Bij de tot dusver gepubliceerde beschouwingen over het rapport komt vooral naar voren, dat men het als een inconsistentie beschouwt, dat enerzijds additionele overheidsvoorzieningen worden bepleit en anderzijds op vermindering van belasting wordt aangedrongen (Zo bijv. Drs. J. C. P. A. van Esch in E.S.B. van 6 maart 1963). Mijn eigen indruk was, dat toch ook belastingverzwaringen worden voorgesteld (bijv. een vermogenswinstbelasting). In ieder geval klemmt wel de eis tot het doorzichtig maken van de belastingdruk, die uit het program voortvloeit.